

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับแต่อดีตมนุษย์มีความพยายามที่จะหาหนทาง ตลอดจนวิธีการใหม่ ๆ ในการดำรงชีวิต เพื่อความอยู่รอด แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการอันไม่หยุดนิ่งของมนุษย์ ถือเป็นวิวัฒนาการของมนุษย์ ที่รู้จักสร้างสรรค์ตนเองและสังคมทุกยุคทุกสมัย ปัจจัยสำคัญในการรังสรรค์สิ่งต่าง ๆ คือ ความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งในปัจจุบันการดำเนินชีวิตของมนุษย์มีความสะดวกสบายมาก มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น โดยอาศัยผลผลิตจากความคิดสร้างสรรค์ ที่เกิดจากแรงดลใจ เกิดจากการคิดแก้ปัญหา และความตั้งใจที่จะปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ ให้ผาสุก ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ เป็นปัจจัยที่จำเป็น ในการส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ (อารี พันธมณี, 2549, หน้า 7)

บุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์จะสามารถสร้างสรรค์ตนเองและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ใน ลักษณะที่เหมาะสม พึงพอใจ และมีชีวิตที่เป็นสุขได้ จากแรงดลใจ จินตนาการที่ควบคู่กับ ความอดุสหาหะอย่างเต็มความสามารถจะช่วยให้ประสบความสำเร็จ หากยังไม่บรรลุ ผู้ที่มีความคิด สร้างสรรค์จะไม่ท้อถอยหรือล้มเลิก จะไม่อับจนความคิดและพยายามขวนขวาย ดัดแปลง ปรับปรุง และมีความยืดหยุ่นพอที่จะปรับสถานการณ์ให้เหมาะสมในลักษณะที่เป็นไปได้มากที่สุด เมื่อประสบความสำเร็จล้มเหลว คนที่มีความคิดสร้างสรรค์ก็จะสามารถอดทนอดกลั้น กล้าเผชิญ ยอมรับ ต่อสภาพการณ์ที่เป็นจริง และสามารถปรับตนให้อยู่ในสภาวะแวดล้อมนั้นได้อย่างปกติ ประเทศหรือชาติใดเต็มไปด้วยบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์จำนวนมาก ประเทศนั้น ๆ ก็สามารถ ที่จะแสวงหาและดึงศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ของประชาชนในชาติออกมาให้เกิดประโยชน์ได้มาก ก่อให้เกิดการพัฒนาและก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น จะเห็นได้จากประเทศที่พัฒนา เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เยอรมนี อังกฤษ เป็นต้น จัดเป็นประเทศผู้นำของโลก เพราะประเทศดังกล่าวมีประชาชน ที่เปี่ยมด้วยความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างผลงานแปลกใหม่เป็นประโยชน์เอื้ออำนวยความ สะดวกเหมาะสมกับสภาพการณ์ (ศรีสุรางค์ ทิณะกุล, 2548, หน้า 26)

แต่จากการประเมินคุณภาพการศึกษาด้านความรู้ความคิดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 6 โดยสำนักงานทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการพบว่าระดับคะแนนเฉลี่ยทั่วประเทศ ของนักเรียนอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำ (สำนักงานทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการ, 2552, หน้า 1) เพราะการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันเน้นภาคทฤษฎีเพื่อมุ่งเข้าสู่มหาวิทยาลัยมากกว่า

นอกจากนี้ลักษณะการศึกษาไทยยังเป็นการป้อนข้อมูล ข่าวสารให้แก่ผู้เรียนโดยไม่ส่งเสริมให้ผู้เรียนคิด หรือรู้จักเริ่มต้นด้วยตนเองในการคิดเท่าที่ควร จึงเกิดการลอกเลียนแบบผลงานและความคิดของผู้อื่นกันอย่างแพร่หลาย สอดคล้องกับคำกล่าวของศาสตราจารย์ หลี่ หยวน เซ (สุดใจ ศรีจามร, 2549, หน้า 18) นักวิทยาศาสตร์ผู้ได้รับรางวัลโนเบล สาขาเคมี ในปี ค.ศ. 1998 กล่าวว่า “...จุดอ่อนในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนแถบเอเชีย คือ การขาดความคิดสร้างสรรค์ นักเรียนถูกสอนเพียงเพื่อให้สามารถแก้ปัญหาข้อสอบผ่านได้ด้วยคะแนนสูง ๆ เท่านั้น น้อยมากที่จะถูกสอนให้คิดเพื่อเป็นผู้คิดค้นนวัตกรรมในอนาคต...” ดังนั้นจึงควรสนับสนุนให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นทักษะการคิดที่สำคัญ เพื่อให้เยาวชนไทยสามารถยืนหยัดอยู่ในสังคมโลกได้อย่างเสรีท่ามกลางกระแสการแข่งขันของประเทศต่าง ๆ นอกจากนี้ความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่มืออยู่ในตัวของคนทุกคน และสามารถส่งเสริมให้พัฒนาขึ้นได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการและสภาพแวดล้อม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีอิสระทางการเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนแสวงหาและค้นพบสิ่งที่เรียนด้วยตนเอง ส่งเสริมการใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล กระตุ้นให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เป็นกระบวนการเรียนรู้มากกว่าให้จดจำเนื้อหาเหล่านี้เป็นกระบวนการที่จัดได้ว่าเป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้แก่ผู้เรียนได้เป็นอย่างดี (อภางค์ ภูมิจักร, 2549, หน้า 14) การเรียนอย่างสร้างสรรค์เป็นกระบวนการที่เกิดความรู้สึกไว หรือตระหนักรู้ต่อปัญหาความบกพร่อง ต่อช่องว่าง ต่อส่วนประกอบที่ขาดหายไป ต่อความไม่ผสมกลมกลืน และอื่น ๆ ซึ่งทำให้เกิดการรวบรวมผสมผสานและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ใหม่จากความรู้ประสบการณ์ที่มีอยู่เดิม เพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาข้อบกพร่องและทดสอบสมมติฐานที่ตั้งขึ้น เพื่อจะทำให้ผลกระจ่างชัดและสมบูรณ์ จนสามารถสื่อสารผลที่เกิดขึ้นจากการค้นพบเป็นลักษณะและกระบวนการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ หรือที่ทอแรนซ์ เรียกว่า Creative Problem Solving อันเป็นกระบวนการตามธรรมชาติของมนุษย์ที่มีสุขภาพจิตดี (อารี พันธุ์มณี, 2549, หน้า 11-12)

ในการจัดการศึกษานอกจากจะสอนให้เป็นคนเก่งแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอบรมให้เป็นคนดีพร้อม ๆ กัน จึงจะได้คนดีมีคุณภาพมาเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ใช้ความเก่งในการสร้างสรรค์ และใช้ความดีเป็นปัจจัยเพื่อประคับประคอง หนุนนำความเก่งให้เข้าไปในทางที่ถูกและอำนวยผลประโยชน์ต่อส่วนรวม การจะทำให้บุคคลเป็นทั้งคนเก่งและคนดีได้นั้นทางจิตวิทยาเรียกว่า ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional quotient หรือ EQ) กรมสุขภาพจิตได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่าเป็นความสามารถทางอารมณ์ที่จะช่วยให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างสร้างสรรค์และมีความสุข อีกทั้งยังเป็นแรงผลักดันให้เกิดการคิดค้นใหม่ ๆ ซึ่งถือว่าเป็นความสำเร็จของบุคคลและองค์กรโดยรวม (กรมสุขภาพจิต, 2550, หน้า 2)

ด้วยเหตุนี้ นักวิชาการผู้ปฏิบัติงานทั้งภาครัฐและเอกชนจึงตื่นตัวและให้ความสนใจเรื่องความฉลาดทางอารมณ์ (วินัย วิริยะกิจจา, 2552, หน้า 8) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการใช้ชีวิต การที่คนเราจะมี ความฉลาดทางอารมณ์ต้องตระหนักในตนเองรวมทั้งตระหนักในความเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ได้แก่ การมีปฏิสัมพันธ์เพื่ออยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัว การพึ่งพาอาศัยกัน การช่วยเหลือ เกื้อกูล ร่วมกันสร้างสรรค์สังคมให้เจริญก้าวหน้า การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์จึงเป็น กิจกรรมหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการรู้จักและเข้าใจตนเอง อีกทั้งยังสามารถพัฒนาตนเองตามศักยภาพ ช่วยสร้างรากฐานของเยาวชนไทยให้เข้มแข็งและมีพฤติกรรมทางอารมณ์ที่เหมาะสม ผู้วิจัย จึงสนใจศึกษาความสัมพันธ์คาโนนิคัลระหว่างความฉลาดทางอารมณ์และความคิดสร้างสรรค์ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายตามแนวคิดของเพียเจต์ซึ่งกล่าวไว้ว่าเด็กในช่วงอายุ 16-18 ปี จะมีพัฒนาการทางสติปัญญาด้านความคิดสร้างสรรค์อยู่ในระดับสูง เพื่อเป็นการส่งเสริม ให้ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะของความฉลาดทางอารมณ์ อันจะส่งผลให้ผู้เรียน พบกับความสำเร็จในชีวิตเป็นคนดี คนเก่ง และมีสุข ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2545) หมวดที่ 1 มาตราที่ 6 กล่าวว่า "...การจัดการ ศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และ คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข..."

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์คาโนนิคัลระหว่างความฉลาดทางอารมณ์และความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

สมมุติฐานของการวิจัย

ความฉลาดทางอารมณ์และความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความสัมพันธ์กัน

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างความคิดสร้างสรรค์และความฉลาดทางอารมณ์ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. ได้ข้อมูลเบื้องต้นสำหรับครู ผู้บริหาร นักวิชาการ และผู้ที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา ในการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

ประชากร คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดาก เขต 1 จำนวน 3,481 คน ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดาก เขต 1 จำแนกตามระดับชั้น

ระดับชั้น	จำนวน (คน)
มัธยมศึกษาปีที่ 4	1,194
มัธยมศึกษาปีที่ 5	1,148
มัธยมศึกษาปีที่ 6	1,139
รวม	3,481

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดาก เขต 1 จำนวน 346 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1 ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Quotient) ตามแนวคิดของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข

2.2 ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ตามแนวคิดของกิลฟอร์ด

3. ขอบเขตด้านตัวแปร

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotion) ตามแนวคิดของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (กรมสุขภาพจิต, 2550, หน้า 31-33) โดยแบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่

3.1.1 ด้านดี (Emotion1)

3.1.2 ด้านเก่ง (Emotion2)

3.1.3 ด้านสุข (Emotion3)

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ (Create) ตามแนวคิดของกิลฟอร์ด (Guilford อ้างใน อาทิตย์ อาจหาญ, 2550, หน้า 19-20) โดยแบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่

3.2.1 ความคิดคล่องแคล่ว (Create1)

3.2.2 ความคิดยืดหยุ่น (Create2)

3.2.3 ความคิดริเริ่ม (Create3)

3.2.4 ความคิดละเอียดลออ (Create4)

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่น อย่างสร้างสรรค์และมีความสุขของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่กำลังศึกษาอยู่ใน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดาก เขต 1 โดยวัดจากแบบประเมิน ความฉลาดทางอารมณ์ของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งประกอบด้วย

1.1 ด้านดี หมายถึง ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ และความต้องการ ของตนเอง รู้จักเห็นใจผู้อื่น และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

1.2 ด้านเก่ง หมายถึง ความสามารถในการรู้จักตนเอง มีแรงจูงใจ สามารถ ตัดสินใจแก้ปัญหา และแสดงออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น

1.3 ด้านสุข หมายถึง ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข มีความภูมิใจ ในตนเอง พอใจในชีวิต และมีความสุข

2. ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถทางสมองที่คิดได้กว้างไกล หลายทิศทาง หลายแง่ หลายมุม หรือที่เรียกว่า ลักษณะการคิดนอกเนกนัย หรือการคิดแบบกระจาย (Divergent thinking) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดาก เขต 1 โดยวัดจากแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ ตามแนวคิดของกิลฟอร์ด ซึ่งประกอบด้วย

2.1 ความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) หมายถึง ความสามารถในการคิดตอบสนองต่อสิ่งเร้าให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ซึ่งจะนับปริมาณความคิดที่ไม่ซ้ำกันในเรื่องเดียวกัน เช่น ให้ออกคำที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “แม่” ในเวลาจำกัด เด็กคนที่หนึ่งตอบได้ 6 คำ เด็กคนที่สองตอบได้ 15 คำ ถือว่าเด็กคนที่สองมีความคิดคล่องแคล่วกว่าเด็กคนที่หนึ่ง

2.2 ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) ความสามารถในการปรับสภาพของความคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ โดยเน้นเรื่องปริมาณที่เป็นประเภทใหญ่ ๆ ของความคิดแบบคล่องแคล่ว ด้วยการจัดเป็นหมวดหมู่และมีหลักเกณฑ์ เช่น ให้ออกคำที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “แม่” เด็กคนที่หนึ่งตอบว่า แม่มัด แม่เลี้ยง แม่แรง แม่เหล็ก แม่พิมพ์ แม่สาย เด็กคนที่สองตอบว่า แม่กก แม่กบ แม่กด แม่กง แม่กน แม่กม แม่เกย แม่เกอว แม่ซ่าง แม่ม้า แม่หมู แม่ซ่าง แม่กระต่าย แม่นก แม่หมา จะเห็นว่าคำตอบของเด็กคนที่สองมีเพียง 2 กลุ่ม คือ แม่ที่ตามด้วยกลุ่มตัวสะกด และแม่ที่ตามด้วยกลุ่มสระ ในขณะที่ยังเด็กคนที่หนึ่งไม่มีทิศทางของความคิดซ้ำกัน ถือว่าเด็กคนที่หนึ่งความคิดยืดหยุ่นดีกว่าเด็กคนที่สอง

2.3 ความคิดริเริ่ม (Originality) หมายถึง ความสามารถคิดแปลกใหม่แตกต่างจากความคิดธรรมดาหรือความคิดง่าย ๆ เช่น ให้อาหารรูปอาชีวะที่ไผ่ผืน เด็กคนที่หนึ่งวาดภาพมนุษย์อวกาศ เด็กคนที่สองวาดภาพมนุษย์ธรณี ถือว่าเด็กคนที่สองมีความคิดริเริ่มกว่าเด็กคนที่หนึ่ง

2.4 ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) หมายถึง ความสามารถในการเชื่อมโยงสัมพันธ์สิ่งต่าง ๆ อย่างมีความหมาย หรือการมองเห็นรายละเอียดในสิ่งที่คนอื่นมองไม่เห็น เช่น เด็กคนหนึ่งต่อเติมรูปวงกลมเป็นรูปรถไฟ เด็กคนที่สองทำต่อเติมรูปวงกลมเป็นรูปพระอาทิตย์ ถือว่าเด็กคนที่หนึ่งมีความคิดละเอียดลออกว่าเด็กคนที่สอง